

Еріх Марія Ремарк —

один із найвідоміших письменників
XX століття. Його антивоєнні романи
«На Західному фронті без змін», «Три товариші»,
«Триумфальна арка» є справжніми світовими
сенсаціями, що не втрачають актуальності
й до сьогодні. Поруч із Гемінґвеем та Олдінгтоном
Ремарк — одна з культових постатей літературної
течі «втраченого покоління».

*Франція, 1939 рік. Світ на порозі Другої світової війни.
Людвіг — один з тих, хто вже відчув жорстокість нацистів:
він пройшов тортури гестапівців, концтабір, утратив
кохану. Рятуючись, чоловік тікає до Франції та змінює
ім'я. Відтепер він хірург-біженець Равік. Митарства
та злидні емігрантської долі лягають на плечі
чоловіка. Одного разу він зустрічає Джоан Маду,
актрису з Італії. Вона так само, як і Равік,
самотня й загублена в цьому холодному
світі. Лиха година поєднує їхні душі,
а кохання, яке спалахує між ними,
стає гірким від сліз...*

www.bookclub.ua
ISBN 978-617-12-4750-5

9 786171 247505

ТРИУМФАЛЬНА АРКА

Е. М. Ремарк

Еріх Марія
Ремарк

*Erix Mariя
Ремарк*

ТРІУМФАЛЬНА АРКА

*Erich Maria
Remarque*

Arc de Triomphe

УДК 821.112.2
Р37

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Шановні правовласники!

Ми вжили всіх можливих заходів, щоб знайти вас і домовитися про придбання прав на використання у наших книгах перекладеного вами твору. Проте інформація з цього питання відсутня. Будь ласка, з питань пред'явлення авторських прав на переклад вміщеного у книзі роману звертайтеся до видавництва «Книжковий клуб “Клуб сімейного дозвілля”» (тел. 057-738-88-89).

Надруковано за виданням:

Ремарк Е.-М. Твори : В 2-х т. Т. 2. Триумфальна арка; Чорний обеліск : Романи / Еріх Марія Ремарк ; перекл. з нім. Є. Попович. — К. : Дніпро, 1986. — 768 с.

Публікується за сприяння «Mohrbooks AG Literary Agency»
та «Synopsis Literary Agency»

Переклад з німецької *Євгена Поповича*

Дизайнер обкладинки *Оксана Волковська*

- © New York University, successor-in-interest to the literary rights of The Estate of the Late Paulette Goddard Remarque, 1945
- © Late Paulette Goddard Remarque, 1945
- © Hemigo Ltd, видання українською мовою, 2018
- © Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2018

ISBN 978-617-12-4750-5

I

Жінка наближалася до Равіка навскоси через міст. Вона йшла швидко, але так, ніби в неї запліталися ноги. Равік помітив її аж тоді, як вона опинилася майже біля нього. Він побачив бліде, вилицювате обличчя й широко посаджені очі. Обличчя було застигле й скидалося на маску. Здавалося, наче в ньому до краплі вичахло життя, а в осклілих очах при світлі ліхтаря відбивалась така порожнеча, що Равік насторожився.

Жінка пройшла так близько, що мало не зачепила його. Він простяг руку і схопив її за плече. Вона похитнулася і була б упала, якби він її не тримав.

Равік не відпускав її.

— Ви куди? — за хвилину спитав він. Жінка безтямно дивилася на нього.

— Пустіть мене, — прошепотіла вона.

Равік нічого не сказав. Він і далі міцно тримав її за плече.

— Пустіть мене! Що це таке? — Жінка майже не ворушила губами.

Равікові здавалося, що вона не бачить його. Жінка дивилася крізь нього в порожню ніч. Просто її затримало щось, і вона сказала:

— Пустіть мене!

Равік відразу помітив, що вона не повія. І не п'яна. Він ледь попустив пальці, і жінка могла б вирватись, якби хотіла, але вона, мабуть, і не помітила цього. Равік трохи почекав.

— Ну справді, куди ви? Так пізно самі, в Парижі! — ще раз спокійно спитав він і відпустив її плече.

Жінка мовчала, проте не рушила з місця. Здавалося, що, зупинившись, вона вже не мала сили йти далі.

Равік прихилився до поруччя мосту. Він відчув під руками вологий дірчастий камінь.

— Не туди, бува? — Він кивнув головою вниз, де сіруватим полиском мерехтіла Сена, що неспокійно напливала на тінь мосту Альма.

Жінка не відповіла.

— Надто рано, — мовив Равік. — Надто рано й надто холодно. Тепер листопад.

Він витяг пачку сигарет і пошукав у кишені сірників. На картонці їх виявилось тільки два, і він обережно схилився, щоб прикрити долонями полум'я від легенького вітру, що повівав від води.

— Дайте й мені сигарету, — ледь чутно попросила жінка. Равік випростався й простяг їй пачку.

— Алжирські. Чорний тютюн. Їх курять солдати Інтернаціонального легіону. Мабуть, надто міцні для вас. Інших я не маю з собою.

Жінка похитала головою і взяла сигарету. Равік підніс їй запаленого сірника. Жінка курила швидко, глибоко затагуючись. Равік викинув запаленого сірника за поруччя. Він летів у темряві, наче крихітна падуца зірка, й погас, аж як досяг води.

На міст поволі в'їхало таксі. Водій пригальмував, глянув на них, трохи почекав, тоді додав газу й поїхав далі мокрою, з чорним полиском бруківкою авеню Георга П'ятого.

Равік раптом відчув, що він страшенно стомлений. Він цілий день напружено працював і не зміг заснути. Тому й вийшов знов надвір, щоб випити чогось. І тепер, у вологій холоднечі пізнього вечора, втома зненацька важким лантухом упала йому на голову.

Він глянув на жінку. Навіщо, власне, він її затримав? З нею щось сталося, безперечно. Та яке йому діло? Хіба він мало бачив жінок, з якими щось сталося, а надто вночі, надто в Парижі? Йому тепер було до всього байдуже, він хотів хоч кілька годин поспати.

— Ідть додому, — сказав він. — Чого вам треба в таку пору надворі? Ще вскочите в якусь халепу.

Він звів комір плаща й повернувся, щоб іти далі. Жінка дивилася на нього, наче нічого не розуміла.

— Додому? — перепитала вона.

Равік здвигнув плечима.

— Додому, до свого помешкання, в готель — як хочете, так і називайте. Куди завгодно. Чи вам забаглося потрапити в поліцію?

— У готель! О Господи! — простогнала жінка.

Равік зупинився. Знов комусь нікуди поткнутися, подумав він. Можна було здогадатися наперед. Завжди те саме. Вночі не знають, де їм дітися, а вранці зникають, перше ніж ти прокинешся. Тоді вони знають, куди їм іти. Одвічний, банальний, нав'язаний темрявою розпач, що приходить і минає разом із нею. Равік кинув сигарету. Наче йому самому той розпач не в'ївся в печінки!

— Ходімо кудись, вип'ємо по чарці горілки, — сказав він. Так було найпростіше. Він потім заплатить і піде, а вона тим часом надумає, що їй робити.

Жінка невпевнено ступила крок і спіткнулася. Равік підтримав її за руку.

— Стомилися? — спитав він.

— Не знаю. Мабуть, стомилася.

— Так, що не можете заснути?

Жінка кивнула.

— Буває. Ходімо. Я вас підтримуватиму.

Вони рушили по авеню Марсо. Равік відчув, що жінка опирається на нього. Так, ніби падає і мусить за щось триматися.

Вони перетнули авеню Петра Першого Сербського. За перехрестям починалась вулиця Шайо, а віддалік проти мокрого, навислого неба невиразно бовваніла темна Триумфальна арка.

Равік показав на вузьенькі освітлені двері пивнички.

— Сюди... Тут ми щось роздобудемо.

Це був шоферський шинок. Усередині сиділо кілька таксистів і дві повії. Таксисти грали в карти, а повії пили абсент. Вони зміряли жінку швидким поглядом і байдуже відвернулися. Старша гучно позіхнула, а молодша знічев'я заходила-ся підфарбовувати губи. У глибині коридору молодший офіціант, іще зовсім хлопчак з обличчям розлюченого шура, саме посипав тирсою плитки й почав замітати. Равік із своєю

супутницею сіли до столика біля входу. Так було зручніше — можна швидше піти. Він навіть не скинув плаща.

— Що ви питимете? — спитав він.

— Не знаю. Байдуже що.

— Дві чарки кальвадосу, — сказав Равік офіціантові, що був лише в сорочці з заковченими рукавами й жилеті. — І пачку сигарет «Честерфілд».

— У нас англійських немає, — відповів офіціант. — Самі французькі.

— Гаразд. Тоді пачку «Лоран», зелених.

— Зелених також немає. Тільки блакитні.

Равік глянув на офіціантову руку, де була виколота гола жінка, що йшла по хмарах. Офіціант простежив за його поглядом, стиснув кулак і напружив м'язи. Виколота жінка непристойно ворухнула животом.

— Давайте блакитні, — сказав Равік. Офіціант вищирив зуби.

— Може, знайдеться ще пачка зелених, — мовив він і почовгав від столика.

Равік провів його очима.

— Червоні капці й дама, що виконує танець живота, — мовив він. — Видно, він служив у турецькому флоті.

Жінка поклала руки на столик, так важко, ніби вже ніколи не думала їх підіймати. Руки були плекані, та це ще ні про що не свідчило. Зрештою, не такі й плекані. Равік помітив, що ніготь на середньому пальці правої руки зламався і, мабуть, його відірвали й не підрівняли пилочкою. Лак також подекуди облупився.

Офіціант приніс чарки й пачку сигарет.

— «Лоран», зелені. Знайшлася ще одна.

— Я так і думав. Ви служили у флоті?

— Ні, в цирку.

— Ще краще. — Равік простяг жінці чарку. — Натє, випийте. В таку пізню пору найкраще пити кальвадос. Чи, може, хочете кави?

— Ні.

— Випийте одним духом.

Жінка кивнула й випила. Равік дивився на неї. Погасле обличчя, безкровне і майже без жодного виразу. Повні уста, але бліді, й обриси ніби стерті, лише коси дуже гарні, лискучі, природного русявого кольору. На голові в неї був берет, з-під дощовика виглядав синій костюм, пошитий у доброго кравця, проте зелений камінь на каблучці був завеликий для справжнього самоцвіта.

— Вип'єте ще одну? — спитав Равік.

Жінка знову кивнула.

Він покликав офіціанта.

— Ще дві чарки кальвадосу, але більші.

— Більші й повніші?

— Так.

— Отже, два подвійні кальвадоси.

— Угадали.

Равік вирішив, що зараз одним духом вип'є свою чарку й піде. Він нудився і був дуже стомлений. Загалом він ставився терпляче до будь-яких пригод, бо мав за собою сорок років неспокійного, сповненого злетів і спадів життя. Але такі ситуації, як ця, були йому добре відомі. Він жив у Парижі кілька років, ночами не міг спати, тому набачився вже всякого.

Офіціант приніс замовлене. Равік узяв чарку яблучної горілки з гострим запахом і обережно поставив її перед жінкою.

— Випийте ще. Вона вам не дуже допоможе, але зігріє. Та хоч яке у вас горе, не беріть його близько до серця. На світі є мало такого, за чим варто довго побиватися.

Жінка підвела на нього очі, проте до чарки не доторкнулася.

— Справді, — сказав Равік. — Особливо вночі. Вночі все ускладнюється.

Жінка й далі дивилася на нього.

— Не треба мене втішати, — нарешті мовила вона.

— Тим краще.

Равік пошукав очима офіціанта. З нього досить. Він знав таких жінок. Мабуть, з російських емігрантів, подумав він. Не встигне ще десь і місця нагріти, а вже присаджує тебе.

— Ви росіянка?

— Ні.

Равік розрахувався і встав, щоб попрощатися. Жінка також відразу підвелася, мовчки, ніби так і мало бути. Равік нерішуче глянув на неї. Гаразд, подумав він, попрощатися можна й надворі.

Почався дощ. Равік затримався перед дверима.

— Вам куди?

Він вирішив, що піде в протилежний бік.

— Не знаю. Куди-небудь.

— То де ж ви мешкаєте?

Жінка стрепенулася.

— Туди я не можу йти! Ні! Не можу!

В її очах раптом блиснув нестямний страх. Суперечка, подумав Равік. Посварилася й вибігла надвір. Завтра вранці вона все зважить і повернеться.

— У вас немає знайомих, до яких ви могли б піти? Якоїсь приятельки? Можна подзвонити їй з пивниці.

— Ні, немає нікого.

— Але ж вам треба десь переночувати. У вас немає грошей на кімнату?

— Є.

— То йдіть у готель. Тут їх повно поблизу.

Жінка мовчала.

— Десь же треба приткнутися, — нетерпляче мовив Равік. — Не будете ж ви стояти всю ніч на дощі.

Жінка щільніше загорнулася в плащ.

— Справді, — мовила вона, наче нарешті зважилася на щось. — Ви добре кажете. Дякую. Не турбуйтеся більше про мене. Я десь прилаштуюся. Дякую. — Вона затиснула в кулак кінці коміра. — Дякую за все.

Жінка спідлоба зиркнула на Равіка сповненим муки поглядом, марно пробуваючи всміхнутися, тоді обернулася і, вже не вагаючись, нечутною ходою рушила в дрібний, мов туман, дощ.

Равік хвилину постояв нерухомо.

— Хай йому чорт! — пробурмотів він розгублено й нерішуче.

Він не знав, що сталося і яка тому причина: чи та сумна усмішка, чи той погляд, чи порожня вулиця, чи ніч, — знав

тільки, що не може залишити саму цю жінку, яка в тумані раптом здалася йому загубленою дитиною.

Равік наздогнав її.

— Ходімо зі мною, — непривітно сказав він. — Щось придумаємо.

Вони вийшли на площу Етуаль, що лежала перед ними в сірій мряці, велика, безмежна. Туман погустішав, і вулиці, що розбігалися від площі, губились у ньому. Видно було саму тільки широченну площу з тьмяними ліхтарями, схожими на бляклі місяці, й високим кам'яним склепінням Триумфальної арки, що теж губилася в тумані, наче вона підпирала тужливе небо й захищала самотній блідий пломінчик на могилі Невідомого солдата, схожій на останню могилу людства серед темної пустелі.

Вони перетнули всю площу. Равік ішов швидко. Він був надто стомлений, щоб зважати на щось. Поряд із собою він чув невпевнену, м'яку ходу жінки. Вона йшла, похиливши голову й засунувши руки в кишені дощовика, — маленька жаринка чужого життя. І раптом серед порожньої по-нічному площі ця жінка на мить здалася йому дивно близькою, хоч він нічого про неї не знав — а може, саме тому. Вона була чужа йому, але й він почувався всюди чужим, і це якимось дивом дужче зближувало їх, ніж усі слова й довгорічна звичка, що згладжує протиріччя.

Равік мешкав у невеличкому готелі за площею Терн, у боковій вулиці, що відходила від авеню Ваграм. Це була досить занедбана будівля. Нова була тільки таблиця, що висіла над входом: «Готель “Інтернаціональ”».

Равік подзвонив.

— Є ще вільний номер? — спитав він у хлопця, який відчинив йому.

Той витріщив на нього заспані очі.

— Портє вже пішов, — нарешті, затинаючись, відповів він.

— Бачу, що пішов. Я питаю тебе, чи є ще якась вільна кімната.

Хлопець спантеличено здвигнув плечима. Він бачив, що Равік привів жінку, але не розумів, навіщо потрібна ще одна кімната. Йому не доводилося чути, щоб хтось, привівши жінку, питав для неї кімнату.

— Мадам спить. Вона прожене мене з роботи, якщо я збуджу її.

— Гаразд. Доведеться пошукати самим.

Равік дав хлопцеві чайові, взяв ключа й поперед жінки піднявся сходами нагору. Не відмикаючи своїх дверей, він зупинився поглядом на сусідніх. Перед ними не стояло ніякого взуття. Він двічі постукав. Ніхто не відповів. Він обережно натиснув на дужку. Двері були замкнені.

— Вчора вона була порожня, — промурмотів Равік. — Спробуємо з іншого боку. Мабуть, господиня замкнула її, щоб не повтікали блощиці.

Він відімкнув свою кімнату.

— Поки що сідайте, — мовив він, показуючи на червону канану. — Я зараз повернуся.

Він відчинив скляні двері на вузький залізний балкончик, переліз через ґратки на сусідній і спробував дістатися до кімнати звідти. Але й там двері були замкнені.

Розчарований, він повернувся назад.

— Нічого не вийшло. Я не можу знайти вам тут кімнату.

Жінка сиділа в кутку канапи.

— Можна мені ще трохи побути тут? — спитала вона.

Равік пильно глянув на неї. Її обличчя помертвіло з утоми. Здавалося, вона не подужає підвестись.

— Залишайтесь тут, — сказав він.

— Я тільки трохи посиджу.

— Лягайте. Це буде найпростіше.

Жінка ніби не почула його. Вона поволі, майже машинально похитала головою.

— Треба було лишити мене на вулиці. А тепер... тепер, мабуть, я не зможу піти звідси.

— І мені так здається. Залишайтесь і лягайте спати. Так буде найкраще. А завтра побачимо.

Жінка глянула на нього.

— Я не хочу вам...

— О Господи, — перебив її Равік, — ви мені справді не заважаєте. Тут не вперше ночують люди, що не мають де дітися. В цьому готелі мешкають утікачі. І майже щодня хтось

приходить на ніч. Лягайте на ліжко. Я пересплю на канапі. Я вже звик.

— Ні, ні, я тільки посиджу. Коли ви дозволите мені посидіти в себе, то цього досить.

— Ну, як хочете.

Равік скинув плаща й повісив на вішалку. Тоді взяв із ліжка ковдру та подушку й присунув до канапи стільця. Потім приніс із ванної купальний халат і поклав його на спинку стільця.

— Це те, що я можу вам дати, — сказав він. — Як хочете, то візьміть іще піжаму. Вона он там у шухляді. Більше я не буду панькатися з вами. Можете прийняти ванну. А мені треба де-що зробити.

Жінка похитала головою. Равік зупинився перед нею.

— Але дощовик скиньте, — сказав він. — Бачите, який він мокрий. І берет давайте сюди.

Жінка віддала йому дощовик і берет. Равік поклав подушку в куток канапи.

— Лягайте сюди головою. А стілець для того, щоб ви не впали, як заснете. — Він підсунув його до канапи. — Ану, давайте черевики. Звичайно, мокрі наскрізь. Так і застудитись неважко. — Він стягнув з її ніг черевики, дістав із шухляди вовняні шкарпетки й натягнув їй на ноги. — Отепер уже ви сяк-так улаштовані. У важкі хвилини треба найперше подбати про якийсь затишок. Давнє солдатське правило.

— Дякую, — мовила жінка. — Дякую.

Равік зайшов до ванної і відкрутив крани. В умивальник полилася вода. Він розв'язав краватку й неухважно оглянув себе в дзеркалі. Допитливі, глибоко посаджені очі, вузьке обличчя. Воно здавалося б смертельно втомленим, якби не очі. Уста, занадто м'які, контрастують із двома складками, що йдуть від носа до кутиків рота. Над правим оком — довгий зубцюватий шрам, що губиться в чубові.

Телефонний дзвінок вивів його з задуми.

— От чорт! — На мить він забув геть усе. Таке з ним часом бувало, він цілком поринав у свої думки. А тут ще й ця жінка. — Я йду! — гукнув він. — Ви злякалися? — Він зняв трубку. — Що?

Так. Добре... так... звичайно, так... усе буде гаразд... так. Де? Добре, я негайно йду. Гарячої кави, міцної... так...

Равік дуже обережно поклав трубку і, задумавшись, присів на край канапи.

— Я мушу йти, — сказав він. — Негайно.

Жінка відразу підвелася. Вона похитнулася і схопилася за стілець.

— Ні, ні... — На мить Равіка зворушила її покора. Вона була готова до всього. — Ви можете лишитись. Спіть. Мені треба вийти на годину чи на дві, не знаю, на скільки. Лишайтесь.

Равік надягнув плаща. На мить у нього майнула підозра, але він одразу ж відігнав її. Ця жінка не крастиме. Не така вона. Тих він знав дуже добре. Та й що тут украдеш?

Він уже був біля дверей, коли жінка спитала:

— Можна мені піти з вами?

— Ні, не можна. Лишайтесь тут. Беріть, що вам іще буде треба. Як хочете, то лягайте на ліжко. Коньяк у шафі. Спіть...

Він повернувся, щоб іти.

— Не вимикайте світла, — квапливо попросила його жінка.

Він відпустив дужку дверей і спитав:

— Боїтесь?

Вона кивнула. Равік показав на ключа.

— Замкніть за мною двері й витягніть ключа. Унизу є запасний, я відімкну ним.

Жінка похитала головою.

— Не в тім річ. Але прошу вас, лишіть світло.

— Он що! — Равік уважно подивився на жінку. — Я й не думав вимикати його. Нехай горить. Я все це знаю. Колись сам пережив такі часи.

На розі Акацієвої вулиці йому трапилося таксі.

— Вулиця Лористон, чотирнадцять. Швидко!

Водій розвернув машину й поїхав по авеню Карно. Коли вони переїздили авеню де ла Гранд Арме, з правого боку вигулькнула маленька машина на два місця. Вони б неодмінно зіткнулись, якби бруківка не була така мокра й слизька. Від раптового гальмування зустрічну машину занесло на середину вулиці, і таксі мало не зачепило її радіатором. Легенька ма-

шина закрутилася, мов карусель. То був маленький «рено», за кермом сидів чоловік в окулярах і в чорному капелюсі. За кожним поворотом видніло його бліде обурене обличчя. Нарешті машина перестала крутитись і помчала до Тріумфальної арки в кінці вулиці, немов до велетенської брами в пекло, — маленька зелена комашка, з якої висунувся білий кулак і погрожував нічному небові.

Водій таксі обернувся.

— Ви коли бачили таке?

— Бачив, — відповів Равік.

— Ще й нап'яв такого капелюха! А жене вночі машину, як навіжений.

— Він мав право, бо їхав головною вулицею. Чого ж ви лаєтесь?

— Авжеж, мав! Тому я й лаюся.

— А що б ви робили, якби він порушив правило?

— І тоді лаявся б.

— Ви, мабуть, завжди вмієте полегшити собі життя.

— Тоді б я лаявся інакше, — пояснив водій, звертаючи на авеню Фоша. — Не так здивовано, розумієте?

— Ні. Знижуйте швидкість на перехрестях.

— А я й знижую. Але клята вулиця ніби намащена салом. Та чого ви питаєте мене, як потім не слухаєте, що я кажу?

— Того, що я втомлений, — нетерпляче відповів Равік. — Того, що тепер ніч. І, коли хочете, того, що ми — тільки іскри, яких невідомо куди жене вітер. Їдьте швидше.

— Так би й сказали, — мовив водій і аж трохи шанобливо приклав пальці до кашкета. — Тепер усе зрозуміло.

— Слухайте, — спитав Равік, у якого раптом майнула підозра, — ви російський емігрант?

— Ні. Але я читаю всяку всячину, коли чекаю на пасажирів.

Не щастить мені сьогодні з росіянами, подумав Равік. Він відкинув голову на спинку сидіння. Оце б випити кави. Гарячої чорної кави. Мабуть, у них вистачить і на мене. Мої руки повинні бути цілком спокійні. Коли кава не допоможе, Вебер дасть мені укол. Усе буде гаразд. Він опустив шибку й повільно вдихнув вологе повітря.

II

У невеличкій операційній було видно, як удень. Вона скидалася на гігієнічну різницю. На підлозі стояли відра із закритавленою ватою, навколо валялися бинти й тампони, і червоний колір урочисто кидав виклик надмірові білого. Вебер сидів у передопераційній біля лакованого сталевого столика й щось записував. Сестра кип'ятила інструменти. Окріп булькав, світло неначе сичало, лише тіло, що лежало на столі, було цілком байдуже — його вже ніщо не хвилювало.

Равік мив руки рідким милом. Мив люто й запекло, ніби хотів здерти з них шкіру.

— Паскудство, — промимрив він сам до себе. — Хай би його все чорти забрали!

Операційна сестра гидливо глянула на нього. Вебер підвів голову.

— Спокійно, Ежені! Всі хірурги лаються. А надто коли щось не вдалося. Ви мали б уже до цього звикнути.

Сестра кинула в окріп пригріш інструментів.

— Професор Пер'є ніколи не лаявся, — ображено мовила вона, — а проте врятував чимало людей.

— Професор Пер'є оперував на мозку. Найтонша, віртуозна техніка, Ежені. А ми патраємо животи. Це зовсім інше. — Вебер згорнув свої записи й підвівся. — Ви чудово працювали, Равіку. Та що зробиш, коли перед тим орудував партач.

— А все-таки часом можна щось зробити.

Равік витер руки й закурив сигарету. Сестра з мовчазним докором відчинила вікно.

— Браво, Ежені, — похвалив її Вебер. — Ви завжди дотримуетесь приписів.

— Я маю в житті певні обов'язки. І не хотіла б, щоб мене висадило в повітря разом із операційною.

— Чудово, Ежені. Аж на серці спокійніше стає.

— Дехто таких обов'язків не має. І не хоче мати.

— Це закид вам, Равіку! — засміявся Вебер. — Краще вшиваймося звідси. Ежені вранці дуже войовнича. І робити нам тут більше нічого.

Равік глянув на сестру, що мала в житті певні обов'язки. Та безстрашно зустріла його погляд. Окуляри в нікельованій оправі робили її пісне обличчя якимось неприступним. Вона була людиною, як і Равік, але навіть дерево здавалося йому ріднішим за неї.

— Вибачте, — сказав він. — Ваша правда.

На білому столі лежало те, що кілька годин тому було ще надією, подихом, боєм і тремтливим життям. А тепер це був тільки нечутливий труп, і людина-автомат, яка звалася сестрою Ежені й пишалася тим, що ніколи не робила в житті помилок, прикрила його простиралом і повезла геть. Такі всіх переживуть, подумав Равік, денне світло не любить цих дерев'яних душ, тому забуває про них, і вони живуть дуже довго.

— До побачення, Ежені, — сказав Вебер. — Виспіться сьогодні як слід.

— До побачення, докторе Вебере. Дякую, пане докторе.

— До побачення, — сказав Равік. — Вибачте за лайку.

— Всього найкращого, — крижаним голосом відповіла Ежені.

Вебер пирхнув.

— Чавунна вдача.

Надворі був сірий ранок. Вулицею торохтіли машини, що забирали сміття. Вебер підняв комір.

— Гидотна погода. Підвезти вас, Равіку?

— Ні, дякую. Я хочу прогулятися.

— В таку сльоту? Я можу поїхати повз ваш готель. Це майже по дорозі.

Равік похитав головою.

— Дякую, Вебере.

Вебер пильно подивився на нього.

— Дивно, що ви й досі хвилюєтесь, коли хтось помирає у вас під ножем. Ви ж бо вже п'ятнадцять років панахаєте людей і всього набачилися.

— Так, набачився. Я й не хвилююся.

Вебер стояв перед ним кремезний і спокійний. Його велике кругле обличчя блищало, мов стигле нормандське яблуко.

На чорних підстрижених вусах блищали крапельки дощу. Біля тротуару стояв «б'юїк» і також блищав. Зараз Вебер сяде в нього й спокійно поїде додому, до свого рожевого лялькового будиночка в передмісті, з чистою, осяйною дружиною і з двома чистими осяйними дітьми. Чисте осяйне існування. Як йому пояснити те напруження, від якого серце завмирає в грудях, коли ніж готовий зробити перший розтин, коли після легенького натиску лишається тонкий кривавий слід, коли тіло в голках і клемах відкривається, мов подвійна чи потрійна завеса, і з'являється те, що ніколи не бачило світла, коли ти йдеш по сліду, наче мисливець у джунглях, і враз у зруйнованій тканині, у вузлах, в пухлині, в розривах знаходиш могутнього хижака — смерть — і стаєш на боротьбу з нею, озброєний тільки тонким лезом, голкою і безмежно впевненою рукою... Як йому пояснити, що ти відчуваєш, коли твоя зосередженість досягла блискучої вершини і раптом кров хворого темніє, на неї з глуфом падає якась владна, хижа тінь, — і ніж твій тупіє, голка стає ламкою і важкою рука... Коли те невидиме, загадкове явище, яке зветься життям і пульсує в тебе перед очима, раптом тікає від твоїх безсилим рук, розпадається, захоплене примарним чорним вихором, якого ні досягти, ні прогнати, коли обличчя, яке щойно дихало, було чийось «я», мало ім'я, обертається на безіменну застиглу маску... і тебе охоплює безглузда, безсила лють... як можна все це пояснити... та й що тут пояснювати? Равік закурив другу сигарету.

— Йй було двадцять один рік, — сказав він.

Вебер змахнув хусточкою з вусів блискучі краплі.

— Ви працювали бездоганно. Я б так не зміг. А що там, де вже поорудував якийсь партач, не було чого рятувати, не ваша вина. Де б ми опинилися, якби думали інакше?

— Так, — мовив Равік, — де б ми опинилися?

Вебер сховав хусточку до кишені.

— Після всього, що вам довелося пережити, ви мали б стати в біса загартованим.

У Равікових очах блиснула іронія.

— Людина ніколи не стає загартованою. Вона може тільки багато до чого звикнути.

— Я це й мав на увазі.

— Але є таке, до чого ніколи не звикнеш. Важко сказати чому. Даймо, що через каву. Може, й справді мене кава так наструнчила. А ми подумали, що це хвилювання.

— Кава була добра, правда?

— Дуже добра.

— Готувати каву я мастак. Я передчував, що вона вам буде потрібна, тому сам приготував її. Це не те чорне пійло, що готує Ежені, правда?

— Нема що й рівняти. Готувати каву ви справді мастак.

Вебер сів у машину, ввімкнув мотор і висунувся з вікна.

— Може, я все-таки вас підкину, га? Ви, певне, страшенно стомлені.

Тюлень, подумав Равік, не слухаючи його. Здоровий тюлень. Ну то й що? Чого мені все це верзеться? Вічно ця роздвоєність — думаєш про одне, а в голові крутиться інше.

— Я не стомлений, — сказав він. — Кава мене підбадьорила. Виспіться добре, Вебере.

Вебер засміявся. Під чорними вусами блиснули білі зуби.

— Я вже не лягатиму спати. Піду садити тюльпани й нарциси.

Тюльпани й нарциси, подумав Равік. На кругленьких грядках між посипаними жорствою стежечками. Тюльпани й нарциси — оранжево-золотаве буяння весни.

— До побачення, Вебере, — сказав він. — Про все решту ви потурбуєтесь?

— Авжеж. Я вам подзвоню ввечері. На жаль, гонорар буде невеликий. Нема про що навіть говорити. Дівчина була вбога і, мабуть, не мала родичів. Та ми ще перевіримо.

Равік відмахнувся рукою.

— Дівчина дала Ежені сто франків. Мабуть, це все, що в неї було. Отже, ваших двадцять п'ять.

— Добре, добре, — нетерпляче мовив Равік. — До побачення, Вебере.

— До побачення. Зустрінемося завтра о восьмій ранку.

Равік неквапом рушив вулицею Лористон. Якби було літо, він сів би десь на лавці в Булонському лісі проти сонця

й бездумно дивився б на воду та на зелені дерева, поки не вляглося б напруження. Потім поїхав би до готелю й ліг спати.

Він зайшов у бістро на розі вулиці Буасьєр. Коло прилавка стояло кілька робітників та водіїв вантажних машин. Вони пили гарячу чорну каву, вмочаючи в неї булочки. Якусь хвилину Равік стежив за ними. То було впевнене, просте життя — з запеклою боротьбою за існування, з виснажливою працею, втомою вечорами, їжею, жінкою і важким, позбавленим видив сном.

— Чарку вишнівки, — сказав він.

На правій нозі в тієї дівчини, що померла, був тоненький дешевий позолочений ланцюжок — одна з тих цяцьок, що їх любить молодь, коли вона сентиментальна й не має смаку. Ланцюжок з маленькою пластинкою, на якій вибито напис «Toujours Charles», закутий на нозі так, що його не можна скинути, ланцюжок, який розповідав про неділі, проведені в лісі над Сеною, про закоханість і нерозумну молодість, про маленьку ювелірну крамничку десь у Неї, про вересневі ночі в кімнатці під дахом, — тоді раптом затримка, очікування, страх, а «навіки твого» Шарля і слід пропав... Приятелька, що дала адресу, якась акушерка, застелений цератою стіл, пекучий біль і кров, кров, розгублене лице старої, руки, які хапливо підсаджують тебе в таксі, щоб швидше спекатися, довгі дні муки, корчів із болю і нарешті карета «швидкої допомоги», лікарня, останні сто франків, зім'яті в гарячій спітнілій руці, і... надто пізно.

Задеренчало радіо. Танго, якийсь гугнявий голос виводив безглузді куплети. Равік захопився, що подумки ще раз простежує всю операцію. Він зважував кожен свій рух. На кілька годин раніше дівчину ще, мабуть, можна було б урятувати. Вебер телефонував, але його не було в готелі, їй довелось померти тому, що він надто довго стовбичив на мості Альма. Вебер сам не мів робити таких операцій. Безглузда випадковість. Нога з позолоченим ланцюжком, підігнута досередини.

«Прийди в мій човен, місяць сяє», — надсаджувався фальцетом у репродукторі тенор.

Равік розрахувався й вийшов. На вулиці він зупинив таксі.

— В «Озіріс».

«Озіріс» був великий, солідний публічний дім з просторим баром у єгипетському стилі.

— Ми вже зачиняємо, — сказав порт'є. — Більше нікого немає.

— Нікого?

— Тільки мадам Роланда. Всі дами роз'їхалися.

— Гарзд.

Порт'є в калошах невдоволено переступав з ноги на ногу.

— Затримайте таксі. Потім нелегко буде знайти інше. Ми скінчили працювати.

— Ви вже мені казали. А таксі я піймаю.

Равік всунув порт'є в кишеню на грудях пачку сигарет і вузькими дверима повз роздягальню зайшов до просторої зали. Бар стояв порожній. У ньому було як завжди після міщанської гульні — калюжі розлитого вина, кілька перекинутих стільців, недокурки на підлозі, дух тютюну, солодкавих парфумів і поту.

— Роландо! — погукав Равік.

Вона стояла біля великого столу, на якому здіймалася купа рожевої шовкової білизни.

— Равік? — мовила вона, зовсім не здивувавшись. — Так пізно. Чого ти хочеш? Дівчини чи щось випити? Чи того й того?

— Горілки. Польської.

Роланда принесла пляшку й чарку.

— Налий собі сам. Я ще мушу посортувати й переписати білизну. Зараз приїде машина з пральні. Коли не запишеш якоїсь ганчірки, то та банда все покраде, як зграя сорок. Шоферня, розумієш. На подарунки своїм коханкам.

Равік кивнув.

— Увімкни музику, Роландо. Голосно.

— Добре.

Роланда ввімкнула приймач. Литаври й барабани загриміли у високій порожній залі, мов буря.

— Не занадто голосно?

— Ні.

Занадто голосно. Що може бути занадто голосним? Хіба тиша. Тиша, в якій тебе роздирає на шматки, наче в безповітряному просторі.

— От і все, — сказала Роланда й підійшла до Равікового столика.

У неї була дужа постать, ясне обличчя, спокійні карі очі. Чорна пуританська сукня була ознакою наглядочки й вирізняла її серед напіводягнених повій.

— Випий зі мною, Роландо.

— Добре.

Равік приніс із бару чарку й почав наливати. Роланда притримала пляшку, коли чарка наповнилась до половини.

— Досить! Я більше не вип'ю.

— Не люблю недолитих чарок. Краще залиш, якщо не вип'єш.

— Навіщо? Це було б марнотратство.

Равік глянув на неї. Надійне, розумне обличчя. Він усміхнувся.

— Марнотратство? Французи завжди бояться його. А навіщо ошадити? Тебе також ніхто не щадив.

— Це комерція. В ній зовсім інші правила.

Равік засміявся.

— Ну, то випиймо за комерцію. Чим би став світ без моралі комерсантів? Юрмою злочинців, ідеалістів і ледарів.

— Тобі треба дівчини, — сказала Роланда. — Я можу подзвонити Кікі. Вона дуже добра. Двадцять один рік.

— Так? Знову двадцять один рік. Сьогодні такі не для мене. — Равік налив собі ще одну чарку. — Про що ти думаєш, Роландо, перед сном?

— Здебільшого ні про що. Я надто втомлююся.

— А коли ти не втомлена?

— Про Тур.

— Чому?

— Там моя тітка має будинок із крамничкою. Я вже двічі викупляла заставні на нього. Коли тітка помре — їй сімдесят шість, — будинок буде мій. Тоді я зроблю з крамнички

кав'ярню. Ясні шпалери у квіточку, оркестр, три музиканти — піаніно, скрипка й віолончель, у глибині бар. Невеличкий, але милий. Будинок стоїть у гарному кварталі. Думаю, що за дев'ять з половиною тисяч франків його можна буде пристойно опорядити. Куплю завіси і навіть ліхтарі. Хотілося б ще мати на перший час п'ять тисяч франків про запас. І, звичайно, плата за квартири на двох горішніх поверхах. Ось про це я й думаю.

— Ти народилася в Турі?

— Так. Але ніхто не знає, де я потім була. А якщо мої справи йтимуть добре, то це нікого й не обходитиме. Гроші прикривають усе.

— Не все. Але багато що.

Равік відчув якусь ваготу в скронях і почав говорити повільніше.

— Мабуть, із мене досить, — мовив він і дістав із кишені кілька банкнот. — Ти одружишся в Турі, Роландо?

— Не відразу. Через кілька років. Я там маю приятеля.

— Ти до нього часом їздиш?

— Рідко. Він мені інколи пише. Звичайно, на іншу адресу. Він одружений, але його дружина в лікарні. Сухоти. Проживе щонайбільше рік або два, кажуть лікарі. Тоді він буде вільний.

Равік підвівся.

— Хай Бог благословить тебе, Роландо. Ти маєш здоровий глузд.

Вона довірливо усміхнулася, погоджуючись із ним. На її ясному, свіжому обличчі не було й сліду втоми, ніби вона щойно встала. Вона знала, чого хоче. Життя не мало для неї ніяких загадок.

Надворі був білий день. Дощ перестав. На розі вулиць, наче невеличкі броньовані башти, стояли пісуари. Портъє вже не було, ніч розтанула, почався день, і юрми людей тиснулися біля входів у метро, ніби то були отвори, в які вони кидалися, щоб принести себе в жертву похмурому підземному богові.

Жінка злякано підвелася на канапі. Вона не крикнула, тільки здушено зойкнула, сперлася на лікті й завмерла.

— Не бійтеся, — сказав Равік. — Це я. Той самий, що привів вас сюди кілька годин тому.

Жінка полегшено відітхнула. Равік бачив її нечітко: електричні лампочки й ранок, що заповзав у вікно, сповнювали кімнату бляклим, хворобливим світлом.

— Мабуть, уже можна погасити, — мовив він і натиснув на вимикач.

Він знов відчув, як хміль м'якими ударами б'є йому в скроні.

— Хочете снідати? — спитав він.

Равік устиг забути про жінку, а коли брав унизу ключа, то гадав, що вона вже пішла. Він радо б спекався її. Він чимало випив, лаштунки свідомості розсунулися, ланцюг часу з брязкотом розірвався, і його обступили владні, безстрашні спогади та мрії. Він хотів бути сам.

— Хочете кави? — спитав Равік. — Тут тільки її і вміють готувати.

Жінка похитала головою. Він уважніше приглянувся до неї.

— Що сталося? Тут хтось був?

— Ні.

— Але щось мало статися. Ви дивитесь на мене, як на примару.

Жінка ворухнула губами.

— Запах, — насилу вимовила вона.

— Запах? — не зрозумів Равік. — Горілка не пахне. Вишнівка і бренді також. А сигарети ви самі курите. Що ж вас налякало?

— Я не про це...

— О Господи, а про що ж?

— Це той самий... той самий запах...

— Боже, це, певне, ефір, — сказав Равік, у якого раптом саяйнув здогад. — Ефір?

Жінка кивнула.

— Вас колись оперували?

— Ні... але...

Равік більше не слухав. Він відчинив вікно.

— Зараз вивітриться. А ви тим часом закурить.

Він подався до ванної і відкрутив крани. У дзеркалі він побачив своє обличчя. Він уже стояв тут кілька годин тому. І за цей час померла людина. Ну й що? Кожної хвилини помирають тисячі людей. Так каже статистика. В цьому немає нічого особливого. Але для того, хто помирає, його смерть була важливіша за все, за цілу земну кулю, що й далі не перестає крутитися.

Він сів на край ванни і скинув черевики. Завжди те саме. Німа влада речей. Тривіальність, банальна звичка у всьому своєму химерному перебігові. Квітучий берег серця біля річки кохання; та хоч би ким ти був — поетом, напівбогом чи ідіотом, — а проте кожних кілька годин мусиш спускатися зі свого неба на землю, щоб помочитися. Ніде від цього не дінешся. Іронія природи. Романтична веселка над рефlekсами залоз і процесом травлення. Органи найвищого екстазу за якимось диявольським задумом водночас призначені для виділення. Равік шпурнув черевики в куток. Ненависна звичка роздягатися! Навіть її не уникнеш. Це розуміє тільки той, хто живе сам. У ній була якась проклята покірність, капітуляція перед оточенням. Він часто засинав одягнений, щоб перебороти її, але цим тільки відтягав термін. Ніде від неї не дінешся.

Равік перемкнув кран на душ. Холодна вода потекла по шкірі. Він глибоко зітхнув і витерся. Втіху дають тільки прості речі. Вода, подих, вечірній дощ. Лише той, хто самітний, розуміє і це. Вдячна шкіра. Легка кров, що плине темними каналами. Відпочинок на луці. Берези. Білі хмари літнього дня. Небо юності. Де ділися всі бурі серця? Розбилися об похмурі скелі буття.

Равік повернувся до кімнати. Жінка забилася в куток канапи, натягши ковдру до самого підборіддя.

— Холодно?

Вона похитала головою.

— Боїтесь?

Жінка кивнула.

— Мене?

— Ні.

— Міста за вікном?

— Так.

Равік зачинив вікно.

— Дякую, — мовила вона.

Він глянув на її потилицю, на плечі. Якась істота, що ди-
хає поруч. Крихта чужого життя... але життя. Тепло. Не за-
стиглий труп. Що можна дати іншому, крім дешиці тепла?
І чого більше треба?

Жінка ворухнулася. Вона затремтіла, глянувши на Равіка.
Він відчув, як із нього збігла хвиля тривоги, лишивши після
себе глибоку, легку прохолоду. Напруження спало. Відкри-
лася далина. Наче він пробув ніч на іншій планеті й повер-
нувся додому. Все раптом здалося простим — ранок, жінка...
Не було більше про що думати.

— Ходи, — мовив він. Жінка витріщила на нього очі. — Хо-
ди ж бо, — ще раз нетерпляче сказав він.

III

Равік прокинувся, відчувши на собі пильний погляд. Жінка була одягнена й сиділа на канапі. Але дивилась у вікно, а не на нього. Равік сподівався, що вона піде задовго до того, як він прокинеться. Йому було неприємно, що вона ще тут. Вранці він не зносив присутності людей.

Він подумав, чи не спробувати знов заснути. Але тоді вона, може, дивитиметься на нього, а це йому заважало. Він вирішив негайно позбутися її. Якщо вона чекає на гроші, то це дуже просто. І взагалі все просто. Равік сів на ліжку.

— Ви давно встали?

Жінка злякано обернулася до нього.

— Я не могла більше спати. Мені дуже шкода, якщо я вас збудила.

— Ви мене не збудили.

Жінка підвелася.

— Я хотіла піти. Сама не знаю, чому я й досі тут сиджу.

— Почекайте. Я зараз буду готовий. Ви ще поснідаєте? Вип'єте славетної тутешньої кави. Ще встигнемо — і ви, і я.

Равік устав і подзвонив покоївці. Потім пішов до ванної. Він побачив, що жінка теж милася, але все було прибрано, навіть використані рушники. Поки він чистив зуби, то почув, як покоївка принесла сніданок. Він квапливо докінчив свій туалет.

— Вам було неприємно? — спитав Равік, виходячи з ванної.

— Чому?

— Що покоївка вас бачила. Я не подумав про це.

— Ні. Та вона й не здивувалася.

Жінка глянула на татю. Сніданок був на двох, хоч Равік нічого не казав покоївці.

— Певне, що не здивувалася. На те ми в Парижі. Ось вам кава. У вас не болить голова?

— Ні.

— Добре. А в мене трохи болить. Але скоро перестане. Ось булочки.

— Я не можу нічого їсти.

— Ні, можете. Вам тільки здається, що не можете. Спробуйте.

Вона взяла булочку. Потім поклала назад.

— Справді не можу.

— То випийте саму каву й викуріть сигарету. Це солдатський сніданок.

— Добре.

Равік заходився снідати.

— Ви ще не зголодніли? — за хвилину спитав він.

— Ні.

Жінка погасила сигарету.

— Мені здається... — почала вона й замовкла.

— Що вам здається? — байдуже спитав Равік.

— Що мені вже треба йти.

— Ви знаєте дорогу? Тут недалеко авеню Ваграм.

— Ні, не знаю.

— А де ви мешкаєте?

— У готелі «Верден».

— Звідси до нього кілька хвилин ходи. Я вам покажу надворі, як іти. Однаково треба провести вас повз портъє.

— Так... але річ не в тому...

Жінка знов замовкла. Гроші, подумав Равік. Як завжди, гроші.

— Якщо ви в скруті, я радо вам допоможу. — Він витяг гаманця.

— Облиште! Що це таке? — гостро мовила жінка.

— Нічого. — Він сховав гаманця назад.

— Вибачте мені. — Жінка підвелася. — Ви були... я повинна подякувати вам... Якби не... не ця ніч... сама я б не знала...

Равік згадав, що між ними сталося вночі. Було б смішно надавати цьому якийсь значення, але подяки він аж ніяк не сподівався, і це йому тим дужче не сподобалось.

— Я справді не знала б... — знов почала жінка.

Вона й далі нерішуче стояла перед ним. Чому вона не йде собі?

— Але тепер знаєте, — сказав він, аби не мовчати.

Літературно-художнє видання

РЕМАРК Еріх Марія
Тріумфальна арка

Роман

Керівник проекту *В. А. Тютюнник*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Художній редактор *Ю. О. Дзекунова*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректори *І. М. Андрющенко, О. В. Стратілат*

Підписано до друку 19.02.2018. Формат 84x108/32. Друк офсетний.
Гарнітура «Newton». Ум. друк. арк. 25,2. Наклад 7000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у ПРАТ «Харківська книжкова фабрика “Глобус”»
61052, м. Харків, вул. Різдвяна, 11.
Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011 р.
www.globus-book.com

- за телефонами довідкової служби (050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life); (067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88
 - на сайті Клубу: www.bookclub.ua
 - у мережі фірмових магазинів див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом
- Надсилається безплатний каталог**

Запрошуємо до співпраці авторів
e-mail: publish@ksd.ua

**Запрошуємо до співпраці художників,
перекладачів, редакторів**
e-mail: editor@ksd.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків
тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@ksd.ua

Київ
тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@ksd.ua

Одеса
тел./факс +38(067)572-44-28
e-mail: odessa@ksd.ua

Ремарк Е.-М.

Р37 Триумфальна арка : роман / Еріх Марія Ремарк; пер. з нім. Є. Поповича. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. — 480 с.

ISBN 978-617-12-4750-5

Франція, 1939 рік. Світ на порозі Другої світової війни. Людвіг — один з тих, хто вже відчув жорстокість нацистів: він пройшов тортури гестапівців, концтабір, утратив кохану. Рятуючись, чоловік тікає до Франції та змінює ім'я. Відтепер він хірург-біженець Равік. Митарства й злидні емігрантської долі лягають на плечі чоловіка. Одного разу він зустрічає Джоан Маду, актрису з Італії. Вона так само, як і Равік, самотня й загублена в цьому холодному світі. Лиха година поєднує їхні душі, а кохання, яке спалахує між ними, стає гірким від сліз...

УДК 821.112.2